

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

หากเปรียบเทียบคุณธรรมอันบริสุทธิ์เป็น “สีขาว” คำพิพากษาของศาลสถิตยุติธรรมย่อมเปรียบประดุจ “ผ้าขาว” ที่ทำให้มนุษย์ได้เห็น ได้สัมผัส กับความขาวอันเป็นนามธรรมอย่างใกล้ชิด แต่เมื่อใดผ้าชิ้นนั้นเปรอะเปื้อนไม่ว่าจะเป็นเพราะการกระทำโดยเจตนาหรือไม่เจตนาของผู้ใดก็ตาม แม้รอยเปื้อนจะเป็นเพียงจุดเล็กๆหรือเป็นรอยใหญ่ ก็ไม่อาจเรียกผ้าชิ้นนั้นว่าผ้าขาวอีกต่อไป สมควรจะต้องมีการซักล้างรอยมลทินเหล่านั้นให้หมดไปเพื่อให้ “ความขาว” คงอยู่กับ “ผ้าขาว” ตลอดไป

คำพิพากษาของศาลก็เช่นกัน หากต้องเสียคุณธรรมอันบริสุทธิ์ไปไม่ว่าด้วยประการใดๆ ก็ตาม ก็สมควรจะต้องมีการแก้ไข หากจะยึดติดอยู่กับกฎหมายที่จำกัดวิธีการอยู่แต่เพียงเฉพาะเมื่อเวลาที่คดียังไม่ถึงที่สุดเท่านั้น ก็จะเป็นการเสียโอกาสที่จะทำให้คดีที่ผิดพลาดกลับมาเป็นคดีที่ยุติธรรมไป ทั้งที่ปรากฏอยู่ต่อหน้าแล้วอย่างน่าเสียดายยิ่ง ดังพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่พระราชทานแก่ผู้สำเร็จการศึกษาเป็นเนติบัณฑิต ในปี พ.ศ. 2515 ตอนหนึ่ง ความว่า “โดยที่กฎหมายเป็นแต่เพียงเครื่องมือในการรักษาความยุติธรรม จึงไม่ควรจะถือว่ามีความสำคัญยิ่งไปกว่าความยุติธรรม ต้องถือว่าความยุติธรรมมาก่อนกฎหมายและอยู่เหนือกฎหมาย การพิจารณารรถคดีใดๆ โดยคำนึงแต่ความถูกต้องตามกฎหมายเท่านั้น ดูจะไม่เป็นเพียงพอ จำต้องคำนึงถึงความยุติธรรมซึ่งเป็นจุดประสงค์สำคัญด้วยเสมอไป...”

คดีแพ่งเป็นคดีที่มีความสำคัญ เพราะเป็นคดีที่เกี่ยวข้องกับการกระทำการหรือการงดเว้นกระทำการ ความสามารถหรือสถานะของบุคคล หรือการเรียกร้องค่าทดแทนซึ่งล้วนกระทบถึงสิทธิหน้าที่ของประชาชน ประกอบกับกระบวนการวิธีพิจารณาคดีแพ่งมีความซับซ้อนมากกว่าคดีอาญา และเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่าแม้กระบวนการยุติธรรม จะมีประสิทธิภาพเพียงใดก็ตาม ความผิดพลาดย่อมเกิดขึ้นได้เสมอ คดีอาญามีวิธีการแก้ไขความผิดพลาดของคำพิพากษาได้หลายทาง ไม่ว่าจะเป็นการทูลเกล้าฯ ถวายฎีกา การอุทธรณ์ นิรโทษกรรมและการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ ในขณะที่คดีแพ่งการแก้ไขคำพิพากษาที่ถึงที่สุดแล้วไม่อาจทำได้ เพราะขาดหลักความศักดิ์สิทธิ์แห่งคำพิพากษาที่ถือว่าคำพิพากษาของศาลต้องมีความศักดิ์สิทธิ์ ผูกพันคู่ความหรือบุคคลภายนอก(ในบางกรณี) มิให้ได้เถียงข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายเป็นอย่างอื่น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อจะยุติข้อพิพาทต่าง ๆ และมีให้มีการสิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายในการต่อสู้คดีกันมากเกินไป และแม้กฎหมายจะอนุญาตให้แก้ไขได้ก็จำกัดอยู่แต่เพียงการขอพิจารณาใหม่ในกรณีขาด

การเพิกถอนกระบวนการพิจารณาที่ผิดระเบียบหรือการแก้ไขข้อผิดพลาดเล็กน้อยในคำพิพากษาเท่านั้น ซึ่งยังไม่เพียงพอ ส่งผลให้บางครั้งเกิดความยุติธรรมขึ้น

แม้หลักความศักดิ์สิทธิ์ของคำพิพากษาจะเป็นหลักที่ทรงคุณค่าอย่างยิ่งเพราะทำให้คดียุติลง ทำให้ความยุติธรรมจากศาลสามารถบังคับแก่คู่กรณีได้เร็วขึ้น แต่การจะยึดอยู่กับหลักนี้ย่อมเป็นการฝ่าฝืนต่อความยุติธรรม หากคดีที่ได้ยุติไปแล้วเป็นคดีที่มีข้อผิดพลาด หรือเป็นคำพิพากษาที่มีข้อบกพร่องไม่ว่าจะเป็นข้อผิดพลาดในข้อเท็จจริง ข้อกฎหมายหรือข้อผิดพลาดในกรณีอื่นๆ จึงเกิดแนวคิดที่จะให้มีการแก้ไขคำพิพากษาที่ถึงที่สุดแล้วขึ้น

เข้าใจว่าแนวความคิดนี้ได้จุดประกายขึ้นในประเทศไทยโดยบทความของ ศาสตราจารย์ สมภพ โหตระกิตย์ เรื่องการรื้อฟื้นคดีขึ้นมาพิจารณาใหม่ (New Trial) ในปี พ.ศ. 2519 บทความนี้เป็นบทความที่รวบรวมและแปลมาจากเอกสารภาษาต่างประเทศ ได้กล่าวถึงถึงการ “แก้ไขคำพิพากษาที่เสร็จไปแล้ว” โดยละเอียดเฉพาะหลักเกณฑ์จากประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศอังกฤษ รวมทั้งการแปลตัวบทกฎหมายของประเทศได้หวั่น แต่เอกสารนี้เป็นบทความเก่าเท่าที่ตรวจสอบดูหลักเกณฑ์ของกฎหมายได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างมีนัยสำคัญโดยการบัญญัติ Federal Rules of Civil Procedure ของประเทศสหรัฐอเมริกา และการพิพากษาคดีสำคัญของศาลอุทธรณ์อังกฤษเช่นคดี Stuart v. Engel (2000) และคดี Taylor v. Lawrence (2002)** บทความนี้ก็ถือเป็น “หน้าแรก” ที่ผู้ทำได้อ่านและบทความนี้ก็ทำหน้าที่การเป็น “ค่านำ” ในการเริ่มศึกษาหลักกฎหมายเรื่องการรื้อฟื้นคดีแพ่งขึ้นพิจารณาใหม่ได้เป็นอย่างดี

ต่อมาจนปี พ.ศ. 2538 ได้มีวิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เรื่อง ผลผูกพันของคำพิพากษาในคดีแพ่ง:กรณีศึกษาประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 145 ของนายกิตติพงษ์ จิตสว่าง โสภิต ที่กล่าวถึงหลักความศักดิ์สิทธิ์ของคำพิพากษา หลักกฎหมายปิดปากของประเทศระบบคอมมอนลอว์และมีข้อเสนอแนะให้ผ่อนคลายความเคร่งครัดของหลักความศักดิ์สิทธิ์ของคำพิพากษาลงโดยยอมให้มีการยกเลิกคำพิพากษาและให้พิจารณาคดีใหม่ได้เพื่อความยุติธรรมรวมทั้งเสนอแนะให้มี “ข้อจำกัดสิทธิ์” ด้วยเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการพิจารณาคดีใหม่มีผลกระทบต่อสิทธิของคู่ความที่สุจริตตามคำพิพากษามากจนเกินไป ซึ่งแม้ระยะเวลาจะผ่านมาค่อนข้างนานรวมทั้งมีการเปลี่ยนแปลงหลักการของกฎหมายคอมมอนลอว์ดังที่กล่าวมาแล้ว วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ซึ่งกล่าวถึงหลักการของกฎหมายกว้างๆยังคงใช้ได้เป็นอย่างดี ผู้ทำวิทยานิพนธ์ได้รับแนวความคิดและแรงบันดาลใจส่วนหนึ่งมาจากวิทยานิพนธ์เล่มนี้โดยนำข้อเสนอแนะมาตรวจสอบและทำให้เป็นรูปธรรมมากขึ้น

** ดู บทที่ 3 ข้อ 3.3.1.1

ในปีพ.ศ. 2547 ได้มีวิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เรื่อง การแก้ไขคำพิพากษาที่ผิดพลาดหรือผิดหลงเล็กน้อย ตามมาตรา 143 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง โดย นายไกรพันธุ์ พรหมานุกูล ได้ศึกษาถึงแนวการแก้ไขคำพิพากษาที่ผิดพลาดหรือผิดหลงเล็กน้อยว่า ตามแนวคำพิพากษาศาลฎีกาของไทยยังคงตีความจำกัดอยู่แต่เพียง การพิมพ์ผิดพลาด การรวมจำนวนหนี้ไม่ถูกต้องซึ่งต้องไม่มีผลเป็นการกลับหรือแก้คำพิพากษาเท่านั้น และเสนอแนะให้มีการแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 143 ให้สามารถแก้ไขคำพิพากษาที่ผิดพลาด คำพิพากษาขัดต่อกฎหมาย การพิพากษาเกินคำขอหรือไม่ครบประเด็น ไม่ได้ให้เหตุผลในคำวินิจฉัยหรือมีพยานหลักฐานใหม่ได้ แต่จากการศึกษาพบว่า วิทยานิพนธ์ฉบับดังกล่าวยังไม่ได้อำนาจตอบในบางประเด็นเป็นต้นว่า หากมีการแก้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 143 ให้สามารถแก้ไขข้อผิดพลาดในคำพิพากษาซึ่งเป็นการกลับหรือแก้คำพิพากษาได้แล้ว หากศาลใช้อำนาจโดยมิชอบ เช่น อาจได้รับทรัพย์สินเพื่อจูงใจ ฯลฯ กลับคำพิพากษาของตนซึ่งถึงที่สุดแล้วจะทำอย่างไรเพราะคดีนั้นถึงที่สุดแล้วคู่ความไม่อาจโต้แย้งโดยการอุทธรณ์ฎีกาต่อไปได้ หรือคู่ความใช้ช่องทางดังกล่าวยื่นคำร้องเข้ามาเพื่อประวิงให้ระยะเวลาบังคับคดี ตามมาตรา 271 หมาดไปจะอย่างไร ผู้ทำวิทยานิพนธ์เห็นว่า ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 143 ได้บัญญัติขึ้นโดยมุ่งหมายให้มีหน้าที่การทำงานเฉพาะเท่าที่ศาลฎีกาตีความไว้คือ การแก้ไขข้อผิดพลาดหรือผิดหลงเล็กน้อยโดยไม่มีผลเป็นการกลับหรือแก้คำพิพากษาน่าจะถูกต้องแล้ว ส่วนการแก้ไขข้อผิดพลาดอย่างใหญ่หรือการแก้ไขโดยมีผลเป็นการกลับหรือแก้คำพิพากษาประเทศไทยยังมีความต้องการกฎหมายเฉพาะที่มากกว่าเพียงเปิดโอกาสให้สามารถแก้ไขได้ แต่ยังคงมีการป้องกันไม่ให้มีการใช้อำนาจโดยมิชอบไม่ว่าจะโดยคู่ความหรือศาล รวมทั้งยังต้องป้องกันไม่ให้เกิดการแก้ไขคำพิพากษาดังกล่าวมีผลกระทบต่อหลักกฎหมายข้างเคียง เช่น ผลผูกพันตามคำพิพากษา การอุทธรณ์ฎีกา เพราะโดยหลักการแล้วคำพิพากษาถึงที่สุดต้องมีลักษณะที่แก้ไขยาก หากนำการแก้ไขเล็กน้อยมาปรับใช้ต่อไปคงจะไม่มีผู้ใดอุทธรณ์ฎีกาหันมาใช้การแก้ไขเล็กน้อยกันหมด หรือใช้การแก้ไขเล็กน้อยต่อสู้คดีกัน ไม่มีที่สิ้นสุด ในกรณีเหล่านี้กฎหมายต้องการสิ่งที่ผู้ทำวิทยานิพนธ์ศึกษาและเรียกว่า “ข้อจำกัดสิทธิ์”^{**} ซึ่งจะมีความหมายอย่างไรนั้นขอให้ผู้อ่านเปิดดูในหน้าต่อๆ ไป รวมทั้งร่างกฎหมายที่ผู้ทำวิทยานิพนธ์ตั้งใจทำขึ้นท้ายเล่มด้วย อย่างไรก็ตามวิทยานิพนธ์ของคุณ ไกรพันธุ์ พรหมานุกูลฉบับนี้เป็นวิทยานิพนธ์ที่มีคุณค่าฉบับหนึ่ง เพราะได้รวบรวมหลักเกณฑ์ที่ทันสมัยทั้งจากประเทศระบบคอมมอนลอว์และระบบประมวลไว้อย่างครบถ้วน และที่สำคัญเป็นแรงผลักดันที่ทำให้ผู้ทำวิทยานิพนธ์ กระจ่หรือร้อนที่จะศึกษาเกี่ยวกับข้อจำกัดสิทธิ์ดังกล่าว

^{**} ดู บทที่ 3 ข้อ 3.2.2

การแก้ไขคำพิพากษาที่ถึงที่สุดหรือการรื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ เป็นหลักเกณฑ์ที่มีประโยชน์ในการผ่อนคลายความเคร่งครัดของผลผูกพันตามคำพิพากษาลงได้ หากได้นำมาใช้อย่างถูกต้องและพอสมควร แต่หากนำมาใช้มากเกินไปก็อาจเป็นการทำลายหลักการอุทธรณ์ฎีกาหรือหากนำมาใช้น้อยเกินไปก็ไม่อาจอำนวยความสะดวกแก่คดีที่สมควรได้รับ ทำให้เสียประโยชน์ตามความมุ่งหมายของการบัญญัติกฎหมายในเรื่องนี้ไป การพัฒนาของแนวความคิดเรื่องการรื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ที่มีมายาวนานร่วมสามทศวรรษ โดยเริ่มตั้งแต่ท่านศาสตราจารย์สมภพ โทตระกิตย์ผู้ล่วงลับ และวิทยานิพนธ์ฉบับต่างๆ ตั้งแต่ปี พ.ศ.2519 ล้วนมีแนวโน้มที่จะเสนอแนะให้มีการแก้ไขกฎหมายแสดงให้เห็นว่าหลักการดังกล่าวมีความมั่นคงในระดับซึ่งน่าจะนำไปบัญญัติเป็นกฎหมายได้แล้ว แต่ปัจจุบันประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งก็ยังไม่ได้มีการแก้ไขวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จึงได้นำข้อเสนอแนะของผู้เขียนคนก่อนๆ มาศึกษาแล้วนำเสนออีกครั้งให้ละเอียดขึ้น มีความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติมากขึ้นและเพื่อความชัดเจนจึงทำร่างพระราชบัญญัติตามแนวทางที่ผู้เขียนเห็นว่าน่าจะสอดคล้อง เหมาะสมและเป็นประโยชน์แก่ประเทศไทยมากที่สุด เพื่อให้ผู้เกี่ยวข้องสามารถศึกษาและตราเป็นกฎหมายได้อย่างสะดวกต่อไป

1.2 สมมุติฐาน

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของไทย ยังมีบทบัญญัติที่เปิดโอกาสให้มีการแก้ไขคำพิพากษาหรือรื้อฟื้นคดีแพ่งขึ้นพิจารณาใหม่ไม่เพียงพอ สมควรที่จะมีการแก้ไขหรือตรากฎหมายที่เหมาะสม เพื่อเป็นช่องทางให้สามารถบรรเทาความเสียหายที่เกิดขึ้นจากคำพิพากษาที่ผิดพลาดได้มากขึ้น

1.3 วัตถุประสงค์และประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

1. เพื่อให้ทราบหลักเกณฑ์ แนวความคิดเกี่ยวกับการแก้ไขคำพิพากษาตามหลักกฎหมายต่างประเทศ และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของประเทศไทย
2. เพื่อเปรียบเทียบและเสนอแนวทางแก้ไขปัญหาในการแก้ไขคำพิพากษาเพื่อการปรับปรุงประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งหรือการออกกฎหมายเพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าวต่อไป

1.4 ขอบเขตการศึกษา

วิทยานิพนธ์นี้มุ่งศึกษาเกี่ยวกับการแก้ไขคำพิพากษาหรือการบรรเทาผลของคำพิพากษาที่เกิดขึ้นโดยมิชอบ และคดีถึงที่สุดแล้วไม่สามารถแก้ไขด้วยการอุทธรณ์ฎีกาหรือวิธีอื่นได้ ไม่ว่าจะวิธีการแก้ไขนั้นจะดำเนินการหรือมีชื่อเรียกอย่างไร อย่างไรก็ตาม ต้องมีการศึกษาวิเคราะห์ถึงหลักกฎหมายใกล้เคียง เช่น หลักความศักดิ์สิทธิ์แห่งคำพิพากษา ผลของคำพิพากษา และแนวคิดของระบบวิธีพิจารณาของศาลแต่ละประเทศด้วย เพื่อให้ได้คำตอบที่ถูกต้อง โดยจะศึกษาเปรียบเทียบกฎหมายทั้งของประเทศไทยเอง และจากทั้งประเทศที่ใช้ระบบพิจารณาโดยลูกขุน เช่น ประเทศอังกฤษและสหรัฐอเมริกา ประเทศที่ใช้ระบบพิจารณาโดยผู้พิพากษา เช่น ประเทศฝรั่งเศส สหรัฐเยอรมันและประเทศญี่ปุ่น เป็นต้น

1.5 วิธีการดำเนินการวิจัย

เป็นการวิจัยทางเอกสาร โดยจะรวบรวมข้อมูลทั้งเอกสารภาษาไทย และภาษาต่างประเทศ อันได้แก่ ตำรา วิทยานิพนธ์ บทความทางกฎหมาย ตลอดจนคำพิพากษาของศาลของประเทศต่าง ๆ

ศูนย์วิทยพัชกร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย